

รูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์

ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย

Model of Public-Mindedness and Public Service Instillation for Buddhist University in Loei Province

พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร¹ พระรุ่งโรจน์²

ทวีศักดิ์ ไครบุตร³ จิณณวัฒน์ แทนพันธ์⁴ ณัฐพงษ์ ขจรแสงเจริญ⁵

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง¹⁻⁴

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด⁵

Phramaha Vichien Dhammajiro¹ Phra Rungrot² Taweesak Khaibut³

Techatat Paksangkhan⁴ Nuttapong Khachornsangcharoen⁵

Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Thailand¹⁻⁴

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand⁵

Corresponding Author, E-mail: vichien.sai@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย และ (2) พัฒนารูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย ประชากร ได้แก่ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งในจังหวัดเลย จากการสุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 200 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีเจตคติที่ดีต่องานจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$, $S.D. = 0.75$) นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีพฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.05$, $S.D. = 0.78$) นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนิสิตนักศึกษาด้วย เพราะงานจิตอาสาคือความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤตการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ จากการสัมภาษณ์นักศึกษา พบว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์มีความโดดเด่นด้านกิจกรรมจิตอาสา และควรมีแนวนโยบายที่ชัดเจนด้านจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์แก่นักศึกษา ซึ่งนักศึกษาเองก็พร้อมที่จะขับเคลื่อนและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยที่จัดขึ้นอย่างเต็มกำลังความสามารถ จิตอาสาที่มีรูปแบบที่ชัดเจน คือ นักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อ

* วันที่รับบทความ: 18 สิงหาคม 2563; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2563; วันตอบรับบทความ: 30 ธันวาคม 2563

Received: August 18, 2020; Revised: September 25, 2020; Accepted: December 30, 2020

กิจกรรมจิตอาสา การรับรู้ความสามารถของตน การเห็นคุณค่าในตนเอง สิ่งจูงใจให้เกิดจิตอาสา พฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคม การมีตัวแบบด้านจิตอาสา และมีการสนับสนุนทางสังคม

คำสำคัญ: รูปแบบ; จิตอาสา; การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

Abstracts

The objectives of the research were (1) to study the model of public-mindedness and public service instillation for Buddhist university students in Loei province, and (2) to develop the model of public-mindedness and public service instillation for Buddhist university students in Loei province. The population of the research was a total of undergraduate students in both Buddhist universities in Loei; namely, Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus and Loei Buddhist College, Mahachulalongkorn rajavidyalaya University, and 200 students were selected as the research samples. The research instruments used for data collection comprised of the five-point rating scale questionnaire and in-depth interview. The statistics used for data analysis consisted of mean and standard deviation. The findings of the research were as follows: The attitude of students from both Buddhist universities on public-mindedness and public services was found to be overall at a high level ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 0.75). Their social behaviour on public-mindedness and public services was found to be overall at a high level ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.78). It was meant that every student was always ready to participate in public minded activities and public services. Besides, both Buddhist universities were recommended to promote the students' public-mindedness and public services because voluntariness was a person's awareness of social problems and it encouraged him or her eager to help the society, to solve existing crisis by perceiving rights, duties and responsibilities, and to realize his/her own power capable to solve the problems. The results from the student interview revealed both Buddhist universities were outstanding on voluntary activities of the students, but the universities' distinct policies on the students' public-mindedness and public services. At the same time, the students were ready to move on and participate in the university-run activities as perfectly as possible. Public-mindedness was distinct in its formation, which consisted of the students' attitude on voluntary activities, perception of their own capability, self-esteem, motivation for voluntariness, social behavior, voluntary role-model and social support.

Keywords: Model; Public-Mindedness; Public Services

บทนำ

มนุษย์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ามากที่สุดและการทำงานที่ช่วยให้มนุษย์ที่มีความสำคัญสูงสุดนี้มีคุณค่าอย่างสมบูรณ์ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาให้มีความรู้ ประสบการณ์ รัฐบาลจึงได้กำหนดหน่วยงานต่างขึ้นมาเพื่อที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยแบ่งระดับการจัดการศึกษาเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่ขั้นต้นคือระดับอนุบาล จนถึงระดับสูงคือ ระดับอุดมศึกษา การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น มุ่งเสริมสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เน้นในด้านการค้นคว้า และการพัฒนาความเป็นนักวิชาการ (สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 : ออนไลน์) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เกี่ยวกับการ

ส่งเสริมด้านศีลธรรม จริยธรรม รัฐบาลได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ที่เน้นแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูที่มีอยู่ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิตครูเพื่อให้ได้คนดี คนเก่ง มาเป็นครู โดยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิชาการและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่มีระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกชั้นตอน มีนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่งคือ มุ่งปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานของการอุดมศึกษาให้สูงขึ้น โดยเน้นการยกระดับคุณวุฒิและประสิทธิภาพการสอนของคณาจารย์ ตลอดจนการปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยมีสองแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานคือตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยทรงโปรดเกล้าสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ.2436 และพ.ศ.2439 ตามลำดับ และต่อมา พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งขึ้นคือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 โดยยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมให้บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553 : ออนไลน์) อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต่างก็มีบริบทที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับภูมิหลังด้านวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ความเชื่อ การศึกษา และประสบการณ์ของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง

กิจกรรมจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เป็นภารกิจสำคัญที่มีต่อสังคมเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ซึ่งได้ดำเนินงานด้านนี้มาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีรูปแบบเฉพาะตัวที่มีจุดเด่นและเป็นแบบแผนมีการจัดการกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือของผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรและนักศึกษา ภารกิจการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสังคม เป็นงานบริการวิชาการและการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม หัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับนักศึกษาในปัจจุบัน เริ่มจากตัวนักศึกษาเองที่จะต้องมียุติธรรมโดยความสมัครใจโดยไม่ต้องบังคับ การพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือเพื่อนที่ทำการบ้านไม่ได้ก็เป็นจิตอาสาชนิดหนึ่ง หรือการประหยัดน้ำ ไฟฟ้า การจัดทำโครงการจิตอาสาที่ออกไปนอกโรงเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละชุมชนท้องถิ่น

จากการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาของนักศึกษาที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ซึ่งมี ภาระหน้าที่โดยตรงในช่วยอบรมบ่มนิสัย ปลูกฝังความรู้ คุณธรรม จริยธรรม จิตอาสา และการบำเพ็ญ สาธารณะประโยชน์ ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พึงปรารถนาอื่น ๆ ให้กับนักศึกษามีความสนใจ ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการสร้างเสริมด้านจิตอาสาและ กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษาในส่วนที่บกพร่องเพื่อให้มีคุณธรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 ที่มีจุดมุ่งหมายให้นักศึกษามีความรู้คู่ คุณธรรม ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมทางด้านคุณธรรมของนักศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองดีของครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย สงฆ์ในจังหวัดเลย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย สงฆ์ในจังหวัดเลย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม และการวิจัยแบบผสมผสานวิธีการ (Mixed Method Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลการวิจัย การสังเกตการณ์และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาปีที่ 1 – 5 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย สงฆ์จังหวัดเลยทั้ง 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง และมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย จำนวน 200 รูป/คน

2. เทคนิคและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย จำนวน 200 รูป/ คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ สาขาวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา สถาบันการศึกษา

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมด้านจิตอาสา แบ่งเป็น (1) พฤติกรรมที่แสดงออกทางจิตใจ (มโนสำนึก) ประกอบด้วย (1.1) การรับรู้ความสามารถของตน และ (1.2) การเห็นคุณค่าในตนเอง และ (2) พฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคม ประกอบด้วย (2.1) การมีตัวแบบด้านจิตอาสา (2.2) การสนับสนุนทางสังคม และ (2.3) สิ่งจูงใจให้เกิดจิตอาสา

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ลักษณะข้อมูลทั่วไป คือ เพศ อายุ สาขาวิชา ชั้นปีการศึกษา สถาบันการศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับเจตคติเกี่ยวกับจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตามตัวแปร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert)

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามตัวแปร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert)

ตอนที่ 4 เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด (Open Form) เป็นคำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบได้แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยจะประมวลคำตอบโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4.2 แบบสัมภาษณ์นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้อีกส่วนหนึ่งคือ แบบสัมภาษณ์นักศึกษาเกี่ยวกับจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

5. การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความตรงและความเชื่อมั่นได้ดำเนินการ ดังนี้

5.1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.2 สร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย เครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัยเองภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด เมื่อสร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา จากนั้นนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ได้เสนอแนะไว้มาแก้ไข และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกันกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง และ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย จำนวน 30 รูป/คน โดยผู้วิจัยได้มอบหมายให้คณะนักวิจัยไปทำการทดลองเพื่อตรวจสอบว่า แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตรงกับวัตถุประสงค์หรือผู้ตอบเข้าใจความหมายของข้อความมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง การทดลองมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach) เรื่องรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย ผลที่ได้จากการทดลองแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) เท่ากับ .975 มีผลใช้ได้ จากนั้นจึงได้นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อเกิดความสมบูรณ์เสร็จแล้วจึงนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 6.1 ศึกษาสำรวจสภาพโดยทั่วไปของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย
- 6.2 สร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้
- 6.3 แจกแบบสอบถามแก่นักศึกษา
- 6.4 เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว นำมาจัดเรียงข้อมูลลงรหัส
- 6.5 นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป
- 6.6 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษา
- 6.7 การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ แล้ว

นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

6.8 การวิเคราะห์ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการทำกิจกรรมจิตอาสา โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

6.9. สัมภาษณ์นักศึกษา ตามแบบสอบถามข้อมูลที่กำหนดขึ้น

6.10. การสร้างองค์ความรู้ใหม่รูปแบบจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งแยกวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

7.1 ศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

7.2 เจตคติและพฤติกรรมที่แสดงออกต่องานด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย โดยการหาค่า (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

7.3 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะของนักศึกษาเกี่ยวกับการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดเลย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

7.4 เรียบเรียงข้อมูลที่จะจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากแบบสัมภาษณ์ตามข้อมูลจริงที่ได้รับมาจากกลุ่มเป้าหมาย

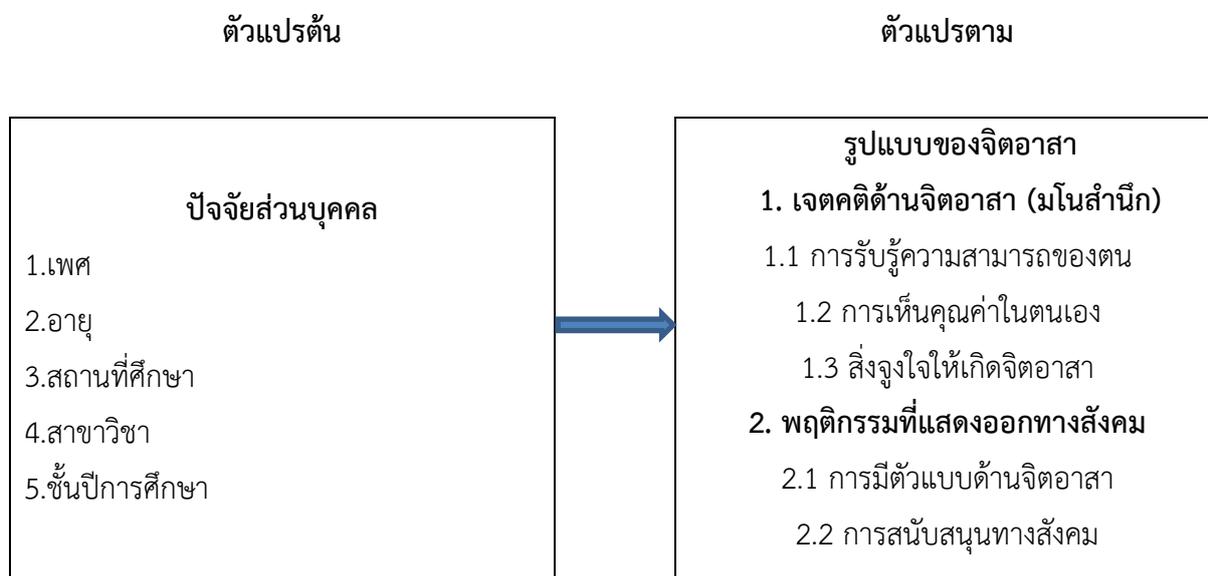
8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้สถิติในการวิจัย ดังนี้

8.1 สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

8.2 สถิติอนุมานหรืออ้างอิง (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ้ (Scheffé) (นิภา เมธาวิชัย, 2543 : 128)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสำรวจข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ได้แก่ นิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งในจังหวัดเลย คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 200 รูป/คน สำหรับเทคนิคและวิธีการในการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ การแจกแบบสอบถามโดยการสุ่มตัวอย่างจากนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท คือ จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์นิสิตนักศึกษาโดยตรง และการใช้เครื่องมือแบบสอบถาม แบบสอบถามในการศึกษาคั้งนี้มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด และแบบสอบถามแบบปลายเปิด โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน โดยผลการวิจัยพอสรุปผลได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 135 รูป/คนส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาเพศหญิง มีค่าความถี่เท่ากับ 75 คิดเป็นร้อยละ 55.56 เป็นนักศึกษาเพศชาย มีค่าความถี่เท่ากับ 45 คิดเป็นร้อยละ 33.33 และเป็นนักศึกษาเพศบรรพชิต 15 มีค่าความถี่เท่ากับ 15 คิดเป็นร้อยละ 11.11

นักศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีค่าความถี่เท่ากับ 77 คิดเป็นร้อยละ 57.04 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 21-35 ปี มีค่าความถี่เท่ากับ 47 คิดเป็นร้อยละ 34.82 อายุระหว่าง 36-50 ปี มีค่าความถี่เท่ากับ 6 คิดเป็นร้อยละ 4.44 อายุระหว่าง 51-60 ปี มีค่าความถี่เท่ากับ 3 คิดเป็นร้อยละ 2.22 และอายุ 61 ปีขึ้นไปมีค่าความถี่เท่ากับ 2 คิดเป็นร้อยละ 1.48

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง มีค่าความถี่เท่ากับ 94 คิดเป็นร้อยละ 69.62 และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย มีค่าความถี่เท่ากับ 41 คิดเป็นร้อยละ 30.

นักศึกษาส่วนใหญ่ เป็นนักศึกษาจากสาขาวิชาการปกครอง มีค่าความถี่เท่ากับ 46 คิดเป็นร้อยละ 34.07 รองลงมาคือ นักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มีค่าความถี่เท่ากับ 35 คิดเป็นร้อยละ 25.92 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มีค่าความถี่เท่ากับ 33 คิดเป็นร้อยละ 24.44 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มีค่าความถี่เท่ากับ 14 คิดเป็นร้อยละ 10.38 และสาขาวิชาพุทธศาสตร์ มีค่าความถี่เท่ากับ 7 คิดเป็นร้อยละ 5.19

นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีค่าความถี่เท่ากับ 52 คิดเป็นร้อยละ 38.52 รองลงมาคือ ชั้นปีที่ 2 มีค่าความถี่เท่ากับ 47 คิดเป็นร้อยละ 34.82 ชั้นปีที่ 3 มีค่าความถี่เท่ากับ 24 คิดเป็นร้อยละ 17.78 และชั้นปีที่ 4 มีค่าความถี่เท่ากับ 12 คิดเป็นร้อยละ 8.88 ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เจตคติด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ นักศึกษามีเจตคติด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$, $S.D. = 0.75$) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า คนที่มีจิตอาสาช่วยเหลือคนอื่นย่อมได้รับยกย่องจากสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.27$, $S.D. = 0.69$) รองลงมา คือ ฉันมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน ไม่มีอคติต่อเพื่อน ๆ ฉันมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายจนบรรลุตามเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.22$, $S.D. = 0.79$) และเมื่อเห็นคนอื่นประสบภัย ฉันคิดที่จะเข้าช่วยเหลือในทันที มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.89$, $S.D. = 0.75$) สรุปวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า นักศึกษามีเจตคติด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ระดับมากทุกข้อ

ตอนที่ 3 พฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย โดยภาพรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.05$, $S.D. = 0.78$) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า เมื่อเพื่อนไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนมาฉันจะแบ่งปันอุปกรณ์การเรียนให้เพื่อนได้ใช้ด้วย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.36$, $S.D. = 0.70$) รองลงมา คือ ฉันยินดีช่วยเหลือสังคม และทำประโยชน์เพื่อสังคมเมื่อมีโอกาส ($\bar{X} = 4.29$, $S.D. = 0.70$) รองลงมาอีกข้อหนึ่งคือ ฉันมักจะให้กำลังใจ/คำแนะนำเมื่อเพื่อนกำลังมีความทุกข์ หรือประสบปัญหา ($\bar{X} = 4.28$, $S.D. = 0.71$) และฉันจะให้ความสนใจเฉพาะเรื่องราวของตนและคนในครอบครัวของฉันเท่านั้น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.69$, $S.D. = 1.03$) วิเคราะห์ภาพรวมโดยสรุป พบว่า นักศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อยู่ในระดับเกือบทุกครั้งทุกข้อ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้ตอบแบบสอบถามข้อนี้จำนวน 40 ฉบับ ได้เสนอแนะ อันดับที่ 1 คือ เพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ต้องส่งเสริมให้กับผู้เรียน มีร้อยละ 20 อันดับที่ 2 และที่ 3 มีเท่ากันคือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ มีอะไรต้องปรึกษากัน เพื่อที่จะเป็นหนึ่งอันเดียวกันในการบำเพ็ญประโยชน์ด้านจิตอาสา และเป็นสิ่งที่ดีในการทำงานเพื่อส่วนรวม...แต่ควรจะพัฒนาในสิ่งที่ใกล้ตัวก่อน ก่อนที่จะไปพัฒนาข้างนอกมหาวิทยาลัย...ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องน้ำ ห้องประชุม สกปรกมากถึงมากที่สุดครับ...พวกเราต้องช่วยกัน หากบ้านตัวเองไม่สะอาดน่าอยู่ บ้านคนอื่นจะสะอาดได้อย่างไร...หากตัวเราเองไม่พัฒนาตนเองให้ดีขึ้น จะพัฒนาส่วนอื่น ๆ ได้อย่างไร...และหากเราสอนตนเองไม่ได้ จะไปสอนผู้อื่นได้อย่างไรครับ...ขออรรถให้พวกเราทำงานจิตอาสาทุกวัน ในแต่ละวันทุกชั้นปีจะมีคาบว่างตอนบ่ายอย่างแน่นอน...เอาเวลานั้นแหละครับ

มาร่วมทำงานจิตอาสา ไม่ต้องไปทำข้างนอก ทำข้างในมหาวิทยาลัยนี้แหละครับก่อนเลย....เริ่มจากสาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาขั้นปีที่1 ได้เลยครับ...ขออุปกรณ์ทำความสะอาด ไม้กวาดถูขยะ...และขอให้ทุก สาขาวิชาช่วยทำงานด้วยกันในแต่ละวันขอรับ มีร้อยละ 12.5 เท่ากัน ส่วนรองลงมาอันดับที่ 4 ได้แก่ ค่อยากให้มีกิจกรรมจิตอาสาที่จัดขึ้นบ่อย ๆ เพื่อทำความดีให้แก่สังคมและช่วยฝึกให้ทุกคนมีจิตอาสาและความสามัคคีกันเพื่อช่วยกันและคนในสังคมตลอดถึงสถานที่ต่าง ๆ มีร้อยละ 10 ตามลำดับ

สำหรับข้อมูลที่คุณจะวิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับนิสิตนักศึกษาผู้ให้ข้อมูล โดยตรงนั้น เป็นการสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของนักศึกษา ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. วิธีการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เป็นรูปธรรมมีลักษณะอย่างไร

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพอสรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีแนวคตินโยบายที่ชัดเจนด้านจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่นักศึกษา ซึ่งนักศึกษาก็พร้อมที่จะขับเคลื่อนและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จัดขึ้นอย่างเต็มที่ ซึ่งทุกคนที่ให้สัมภาษณ์ก็มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานด้านจิตอาสาและการช่วยเหลือสังคมเป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว

2. ในปัจจุบัน บทบาทของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ได้รับการยอมรับจากสังคมมากน้อยเพียงใดหรือไม่

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพอสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่อีกอย่างหนึ่งของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์คือการช่วยเหลืองานบริการทางสังคม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ที่มุ่งเน้นงานด้านบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ วิชาการแสวงหาความร่วมมือและร่วมกันป้องกันปัญหาเสพติดและแก้ไขปัญหาสังคม และนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลยที่ว่าส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ด้วยการปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้อง เอื้อต่อการส่งเสริม สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน จัดประชุม สัมมนา และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพในการธำรงรักษา เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจในวงกว้าง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องมีความโดดเด่นงานด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อสังคม

3. ผู้บริหารในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีแนวความคิดและนโยบายในการส่งเสริมการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่นักศึกษาอย่างไรหรือไม่

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพอสรุปได้ว่า ผู้บริหารทุกระดับของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ และคณาจารย์โดยเฉพาะฝ่ายกิจการนักศึกษา มีแนวความคิดและนโยบายในการส่งเสริมการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ คณะกรรมการนักศึกษามีกิจกรรมในการแสดงออกในด้านจิตอาสาเป็นประจำอยู่แล้ว และนักศึกษาก็พร้อมที่จะดำเนินงานกิจกรรมด้านจิตอาสาอย่างเป็นระบบระเบียบ เช่น การสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการดำเนินงานด้านจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง การให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้านจิตอาสาและการนำนักศึกษาออกงานบริการทางสังคม

4. การสร้างจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์แก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีรูปแบบที่ชัดเจนหรือไม่ อย่างไร

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพอสรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์มีรูปแบบที่เป็นจุดเด่นเฉพาะในการงานด้านจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ แต่การแสดงออกบางครั้งก็มีขีดจำกัดเพราะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีพระสงฆ์เข้ามาศึกษา การทำงานด้านจิตอาสาบางอย่างมีความคล่องตัวจะเห็นได้จากกรณีการขอความร่วมมือจากสังคมชุมชนในฐานะเป็นพระสงฆ์จะได้ผลกว่านักศึกษาฆราวาส ในขณะที่นักศึกษาฆราวาสอาจจะมียกจำกัดในเรื่องนี้ ข้อจำกัดอีกอย่างหนึ่งของนักศึกษาคือการเข้าเรียนตามตารางสอนการจัดกิจกรรมค่ายอาสาบริการทางสังคม นักศึกษาต้องประสานกับอาจารย์ประจำวิชาเพื่อขออนุญาตออกไปช่วยงานจิตอาสาแต่ต้องคำนึงถึงการเรียนในห้องเรียนด้วย

5. รูปแบบของจิตอาสาที่ดีตามความคิดของของนักศึกษาควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพอสรุปได้ว่า รูปแบบของจิตอาสาที่ดีตามความคิดของของนักศึกษาคือรูปแบบช่วยเหลือสังคมและบริการสังคมโดยอิงอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา แต่ทุกคนต้องมีจิตสำนึกที่ดีเรียกว่ามีจิตคือจะช่วยนั่นเอง ซึ่งจะต้องได้รับการปลูกฝังมาจากสถาบันพื้นฐาน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และอุปนิสัยส่วนบุคคลก็มีส่วนในการสร้างจิตอาสา จิตอาสาที่ดีอันที่จริงเกิดจากจิตสำนึกที่ดีที่มีต่อสังคมข้อนี้จะสอดคล้องกับทฤษฎีจิตสำนึกหรือจิตรู้สำนึก (Conscious mind) ของซิกซ์มัน พรอยด์ จิตใจทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึงภาวะจิตที่รู้ตัวอยู่ได้แก่การแสดงพฤติกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับหลักแห่งความเป็นจริง

6. กิจกรรมด้านจิตอาสาในมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาเข้าร่วมมีอะไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพอสรุปได้ว่า นักศึกษาทุกรูปทุกคนพร้อมที่จะเข้าร่วมงานกิจกรรมถ้าหากมีการจัดขึ้น กิจกรรมจิตอาสาบางอย่างก็เกิดจากชมรมของนักศึกษาที่จัดขึ้น เช่นชมรมค่ายอาสาพัฒนาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ที่จัดโดยนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาการปกครองที่ทำเป็นประจำทุกปีจนเป็นประเพณีรุ่นต่อรุ่นอย่างต่อเนื่อง

7. นักศึกษาคิดว่า แนวทางการสร้างจิตอาสาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประกอบด้วยอะไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์พบว่า มหาวิทยาลัยมีแนวคิดด้านกิจกรรมทางจิตอาสาอยู่แล้ว และนักศึกษาที่พร้อมที่จะสนองตามนโยบาย เพราะนักศึกษาแทบทุกคนมีความตระหนักและสำนึกงานกิจกรรมด้านจิตอาสาพร้อมที่จะเข้าร่วมและช่วยเหลืองานจิตอาสาอย่างเต็มที่อยู่แล้ว

8. นักศึกษาคิดว่า ข้อปฏิบัติสำหรับการเตรียมตัวเป็นจิตอาสา มีอะไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์พบว่า มหาวิทยาลัยมีข้อปฏิบัติสำหรับการเตรียมตัวเป็นจิตอาสา โดยเน้นจิตอาสาพัฒนาชุมชน งานจิตอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อาทิ การขุดลอกคูคลอง การดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยของศาสนสถานหรือสถานที่สาธารณะ การจัดเก็บผักตบชวา การปลูกต้นไม้ รวมทั้งการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่สร้างความเป็นอยู่ของชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขอย่างยั่งยืน

9. นักศึกษาคิดว่า กิจกรรมจิตอาสาที่ดีที่สุดควรมีลักษณะอย่างไร

จากการสัมภาษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์พบว่า กิจกรรมจิตอาสา คือจิตที่ไม่นิ่งดูตายต่อสังคม หรือความทุกข์ยากของผู้คน และปรารถนาเข้าไปช่วย ไม่ใช่ด้วยการให้ทาน ให้เงิน แต่ด้วยการสละเวลา ลงแรงเข้าไปช่วย ด้วยจิตที่เป็นสุขที่ได้ช่วยผู้อื่น ไม่ใช่แค่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างเดียว แต่เป็นการพัฒนาจิตวิญญาณของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาด้วย การทำงานด้านจิตอาสาของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องมีความระลึกในใจด้วยเมตตาต่อผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้ กระบวนการของกิจกรรม ซึ่งเป็นการยอมสละตน เพื่อรับใช้และช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย มีเจตคติต่องานจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 0.75) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า คนที่มีจิตอาสาช่วยเหลือคนอื่นย่อมได้รับยกย่องจากสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.69) นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลยมีพฤติกรรมที่แสดงออกทางสังคมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.78) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า เมื่อเพื่อนไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนมา ฉันจะแบ่งปันอุปกรณ์การเรียนให้เพื่อนได้ใช้ด้วย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.70) การวิจัยเรื่องการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทำให้ได้ทราบถึงจุดเด่นของงานจิตอาสา คือเป็นการสร้างสิ่งดี ๆ แก่สังคม จากจุดเล็ก ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงสู่สังคม ให้นิสิตนักศึกษาเรียนรู้ว่า สิ่งที่เขาทำมีผลอย่างไรต่อสังคม จะส่งผลดีต่อประเทศชาติอย่างไรบ้าง การปลูกฝังความคิดที่ดีตั้งแต่ในวัยที่เป็นเด็กน้อยจะบ่มเพาะจิตใจให้อ่อนโยนและงดงามเป็นพลเมืองที่รู้จักการคิดดีพูดดีและลงมือกระทำแต่ความดี สิ่งที่สำคัญของจิตอาสาคือการเป็นผู้ให้ที่รู้จักให้ด้วยความสุข หลายคนที่เคยเป็นจิตอาสา มักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เหมือนได้

เติมเต็มชีวิต เป็นความสุขแบบไม่ต้องซื้อหา แต่สร้างขึ้นด้วยการเป็นผู้ให้ เมื่อได้เห็นผลงานหรือรอยยิ้มจากผู้รับ นั่นคือค่าตอบแทนที่มีค่ากว่าเงินทอง ซึ่งแม้มีเงินก็หาไม่ได้เลยที่เดียวสอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2556: 77-78) ที่กล่าวว่า จิตอาสา หมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัวมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่นหรือสังคมพยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญสม หาราชศิริพจน์ (2563 : 71-73) ที่กล่าวไว้ว่า จิตสำนึกที่ดีในสังคม หมายถึง สังคมในชุมชนของตน การปฏิบัติตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของตน คือ การปฏิบัติตนและการมีส่วนร่วมที่ดีในกิจกรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลชุมชนของตน การให้ความร่วมมือการเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อการรักษาความปลอดภัยในชุมชนเพื่อสาธารณูปโภคในชุมชน การให้ความเป็นมิตรและมีน้ำใจต่อกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ หฤทัย อาจปรุ (2544 : 64) ที่ได้กล่าวเอาไว้ว่า จิตอาสา คือ ความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกรับรู้ถึงปัญหาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไป แก้ววิกฤตการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนเองที่สามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้และลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหา ร่วมกันกับคนในสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชาย โปธิสิตา (2561.: ออนไลน์) ที่กล่าวว่า จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติและให้ความหมายในเชิงพฤติกรรมไว้ว่าเป็น การใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่ 1) การรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้น ๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ 2) การเคารพสิทธิการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น โดยการคำนึงว่าคนอื่น ก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกันจะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัวและไม่ปิดกั้นโอกาสการใช้ประโยชน์สาธารณสมบัติของผู้อื่น ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552 : 17) ได้กล่าวถึงจิตอาสาว่าเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติการมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดีไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดีการลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยรวมมีความสุข ดังนั้น จิตอาสาจึงเป็นพฤติกรรมของนักศึกษาที่รู้จักดูแลเอาใจใส่และกระทำการอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะร่วมกัน รักษาสมบัติส่วนรวม ไม่ทำลายสมบัติของส่วนรวม พร้อมทั้งจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งติดตามประเมินผลปัญหานั้น ตลอดจนอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวมด้วยความสมัครใจ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg ความคิดเชิงจิตอาสาเป็นส่วนหนึ่งของความคิดเรื่องการพัฒนาจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวคิดของ Kohlberg ซึ่งเป็นระดับความคิดในระดับต่าง ๆ ที่บุคคลใช้หลักในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับจริยธรรม (อ้างถึงใน สมหมาย วิเศษชู, 2554 : 32) Kohlberg ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางการเรียนรู้

การคิดของเพียเจต์ เป็นหลักในการพัฒนาการทางจริยธรรมและถือว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลทางพัฒนาการทางปัญญา (เนตรนภิศ แพงพา, 2555 : 28) Kohlberg ได้ปรับปรุงวิธีการวิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไป วิธีการวิจัยจะสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ตอบยากจะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” “ผิด” “ควรทำ” “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบเกี่ยวกับความเห็นใจในบทบาทของผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่องค่านิยมสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึดถือ ให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่าจริยธรรมเป็นความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง และเกิดขึ้นจากกระบวนการทางความคิด ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการจากโครงสร้างความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น ยังมีแนวทางการพัฒนาโดยใช้หลักการพัฒนาด้านจิตพิสัย การพัฒนาจิตพิสัยเป็นการพัฒนาคุณภาพทางจิตใจ เพื่อโน้มน้าวให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นพฤติกรรมที่ถาวรต่อเนื่องในระยะยาว ไม่ใช่เป็นการพัฒนาชั่วคราวและดังที่ Gagne (1985 อ้างถึงใน เนตรนภิศ แพงพา, 2555 : 35) กล่าวว่าทัศนคติหรือจิตพิสัยก็คือสิ่งที่อยู่ภายในที่ส่งผลต่อการเลือกกระทำของ บุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ บุคคลหรือเหตุการณ์โดย Bloom, Madaus, and Hastings ได้จำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้าน จิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) โดยในด้านจิตพิสัยหรือจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกและจิตพิสัยจำแนก จุดมุ่งหมายออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งสามารถอธิบาย ขั้นตอนการเกิดจิตพิสัยและการพัฒนาไปสู่ลักษณะนิสัย โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้ 1. ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) การที่บุคคลจะเกิดการพัฒนาลักษณะนิสัยใด ๆ ได้ บุคคลนั้นจะต้องมีโอกาสได้รับรู้และใส่ใจสิ่งนั้น ๆ ก่อน ดังนั้นหากต้องการจะพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใด ๆ ให้แก่บุคคลจึงต้องพยายามจัดสิ่งเร้า หรือสถานการณ์ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการรับรู้และความสนใจในคุณธรรม จริยธรรม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น ๆ 2. ขั้นการตอบสนอง (Responding) แม้บุคคลได้รับรู้และเกิดความสนใจในสิ่งนั้นแล้วแต่หากไม่มีโอกาสได้ตอบสนองต่อสิ่งนั้น ความสนใจนั้นก็ไม่ได้รับการพัฒนาไปจนถึงระดับการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย ดังนั้นในการสอนจึงจำเป็นต้องพยายามให้บุคคลนั้นมีโอกาสตอบสนองสิ่งนั้นและเกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นพัฒนาความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น 3. ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) หากบุคคลมีโอกาสตอบสนองแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ บุคคลนั้นก็จะเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้นหากสามารถจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการก็จะช่วยให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติและเต็มใจที่จะปฏิบัติเช่นนั้นต่อไป 4. ขั้นการจัดระบบ (Organizing) การที่บุคคลเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใด ๆ แล้วสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นลักษณะนิสัยได้นั้น บุคคลนั้นต้องมีการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบชีวิตของตน จึงเป็นระเบียบหรือระบบในการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใด ๆ ในวิถีชีวิตของตน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลนั้น ๆ ได้ก้าวไปสู่ขั้นสูงสุดของการพัฒนาด้านจิตพิสัย คือ ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย และ 5.ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะ

นิสัย (Characterization) บุคคลที่สามารถปฏิบัติตนตามคุณธรรม จริยธรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ยึดถือในวิถีการดำเนินชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอในที่สุดก็พัฒนาถึงขั้นการเป็นลักษณะนิสัยของตน ซึ่งนับว่าเป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาด้านจิตพิสัย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงใช้แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตอาสา โดยใช้หลักการพัฒนาด้านจิตพิสัยของ Bloom เพื่อให้ให้นักศึกษามีพฤติกรรมด้านจิตอาสาที่สามารถพัฒนาได้จนถึงขั้นการจัดระบบ ซึ่งหมายถึงนักศึกษาต้องมีการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบชีวิตของตนเอง ด้องค์ความรู้รูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้แล้ว คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยโดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า ความจริง การสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์นั้นเป็นหลักจริยธรรมที่นิสิตนักศึกษาใช้ปฏิบัติอยู่แล้วในวิถีชีวิตประจำวันโดยไม่รู้เลยว่าเป็นจิตอาสาหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แต่นิสิตนักศึกษาก็ปฏิบัติด้วยความรู้สึกสำนึกด้วยตนเองและความเคยชิน จึงมีข้อเสนอแนะว่า สถาบันการศึกษาควรมีนโยบายที่ชัดเจนและเอาจริงเอาจังเกี่ยวกับการปลูกจิตอาสาและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่นักศึกษาเป็นนโยบายที่พร้อมจะให้การสนับสนุนทุกเวลาทุกโอกาส และควรมีการติดตามผลอย่างใกล้ชิด ในขณะที่เดียวกันตัวนิสิตนักศึกษาเองก็ควรเอาใจใส่การมีจิตสำนึกทางสังคม เรียกว่า คิดดี พูดดี ทำดี และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม หลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ควรจะมีรายวิชาเกี่ยวกับจิตอาสาและการทำประโยชน์มีคะแนนให้หรือจะมีรางวัลให้แก่คนทำดีบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอ และควรจัดให้มีการประเมินผลกิจกรรมด้านจิตอาสาของนักศึกษาเป็นประจำทุกภาคการศึกษา โดยตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งให้รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง รวมทั้งงบประมาณที่จะใช้ในการประเมินผลหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจะได้นำซึ่งวิธีการที่ดีและเหมาะสมในการพัฒนาค่านิยมของนักศึกษาให้มีการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเป็นแบบอย่างในสังคมไทยสืบต่อไป สังคมก็จะมีความเป็นระเบียบมีความเรียบร้อยดีงามต่อไปอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาทุกรูป/คนควรมีจิตสำนึกต่อสังคมร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมร่วมกันตามกำลังความสามารถของตน รู้จักหลักธรรมคือสังคหวัตถุ 4 ประการ เป็นหลักการสงเคราะห์พื้นฐาน คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา ให้ดีและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอให้คุ้นชินก็จะเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

โดยอัตโนมัติ เมื่อถึงคราวที่สังคมเกิดวิกฤติในสถานการณ์ต่าง ๆ ก็จะมีคนช่วยเหลือสังคมจำนวนมากอย่างน้อยก็มีเราคนหนึ่งที่ไม่นั่งนอนใจที่จะช่วยเหลือสังคมให้พ้นจากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างน่าอัศจรรย์

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดเลย ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่จำกัด จึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรศึกษานักศึกษาในกลุ่มอื่น ๆ หรือศึกษาในกลุ่มประชาชนทั่วไปด้วยที่เกี่ยวข้องกับธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ของเยาวชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการศึกษาวิจัยที่น่าสนใจในโอกาสต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์. (2556). แนวทางการสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย. *วารสารรัฐสภาสาร*. 61 (1), 77-87
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิพรินทร์ จำกัด (1991).
- ชาย โพธิ์ธิดา และคณะ. (2561). จิตสาธารณะ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2563. แหล่งที่มา: https://my.dek-d.com/plam-my/blog/?blog_id=10224521.
- นิภา เมธาวิชัย. (2543). *วิทยาการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- เนตรนภิส แพงพา. (2555). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านโพนสังข์ศักดิ์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- บุญสม ธรรมชาติริพจน์. (2542). จิตสำนึก. *วารสารวิชาการสภาอาจารย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*. 4 (1), 71 – 73.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2553). ประวัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563. แหล่งที่มา: <http://mbu.ac.th/index.php/aboutmbu/2012-11-14-02-25-50>.
- สมหมาย วิเศษชู. (2554). *การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนอ้อมชัยวิทยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560 - 2564. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563. แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422.

หฤทัย อัจจุ. (2544). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโสตทัศนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.